

ХИМЧЕНКО СВІТЛАНА АНАТОЛІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

ХИМЧЕНКО-ЛЕВАДКО АНАСТАСІЯ РУСЛАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права*

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ

Протягом всієї історії розвитку суспільства евтаназія була одним з найактуальніших і складних питань, через високий ступінь суперечливості. На даний момент ця проблематика має істотне значення з юридичної точки зору.

Евтаназія (в перекладі з грецького – «хороша смерть») – відповідно до визначення «Енциклопедичного словника медичних термінів» (1984), це «навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого, що перебуває в термінальному стані, з метою припинення його страждань».

Вперше цей термін був введений у обіг у сімнадцятому столітті англійським філософом Френсісом Беконом [1, с.123].

Також дану дефініцію відзначають як : «доброу», «легку», «солодку» смерть, хоча, якщо звернутись до історії, то розуміємо, що так було далеко не завжди. Наприклад, не була «доброю» чи «солодкою» смерть за часів Спарти новонароджених дітей, що народжувались хворобливими та кволими, чи тоді коли у первісно-общинному ладі відбувалось знищення старих людей, які ставали тягарем. А надзвичайно жакликий приклад фашистської Німеччини і донині висвітлює сумний досвід, щодо вживання евтаназії та не дає забути не тільки німцям, але й всьому світу, про ті звірства, що були вчинені за ширмою евтаназії [5, с. 187].

Але не зважаючи на те, що евтаназія має багато противників, не меншим є і кількість її прихильників. Чинне законодавство України не дозволяє евтаназію у будь-якому вигляді. А у ч.3. ст.52 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я України» від 19 листопада 1992 р, визначено, те що на медичних працівників покладено обов'язок надати допомогу у повному обсязі хворому, що знаходиться у критичному стані. Також заборонення евтаназії закріплено і нормами Цивільного Кодексу України, де у ч.4 ст.281 вказано, що забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя.

Загалом завдяки комплексному характеру евтаназії і обумовлюється визначення її форм, які у своїй сукупності і є її змістом. Основним критерієм при класифікації форм евтаназії виступає характер дій, що були спрямовані на умисне умертвіння особи, з урахуванням чого і відбувається поділ евтаназії на:

- Активна етаназія – умисне заподіяння невиліковному хворому за його проханням легкої та швидкої смерті, що має на меті позбавити хворого від болісних фізичних страждань, здійснюється шляхом введення хворому певних препаратів або проведення якихось дій, що пришвидшать настання смерті, п 2 ст.52 ЗУ «Основи законодавства про охорону здоров'я України» забороняє даний вид евтаназії. Та знайшла своє вираження у:

- «вбивство з милосердя» – ним вважається те вбивство, коли лікарем, що бачить важкі страждання тяжко хворого, але не може йому допомогти від них позбутись, вводиться надмірна доза певного препарату, зазвичай знеболювального характеру, і в результаті чого у хворого настає така бажана ним смерть;

- «самогубство, що здійснюється за сприянням лікаря» – дана ситуація, можлива, тоді тяжко хворому надається допомога у припиненні його життя;

- «власне активна евтаназія» – дане вираження евтаназії можливе і без участі лікаря, адже як варіант у такому виді, є те, що пацієнт самостійно вимикає прилад, що потрібен йому для контролю та підтримання його стану, і як наслідок – смерть.

- пасивна евтаназія – це обмеження чи припинення надання медичної допомоги, що спрямована на продовження життя хворого, задля прискорення настання природної смерті особи, даний вид є більш суворим, адже через нього продовжується період у який зазнає фізичних та моральних страждань хворий.

Отже, розглядаючи дані види евтаназії, варто зазначити, що між активною і пасивною етаназіями є різниця проблематики медичної етики.

Сучасною теорією кримінального права та правозастосовною практикою в Україні визнано, що при наданні згоди людиною на позбавлення її життя, чи тоді коли від особи виявлено прохання про позбавлення її життя, не усувається протиправність скоєного діяння чи бездіяльності, що спрямовані на позбавлення життя хворого, суб'єкт не звільняється від кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим виникає цілком логічне питання щодо кваліфікації евтаназії у відповідності до норм Кримінального кодексу України (далі – КК України).

У теорії кримінального права елементами складу злочину є: об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину, суб'єкт злочину і суб'єктивна сторона злочину, кожен з яких є обов'язковим. Специфічні ознаки елементів складу злочинів дозволяють не тільки відрізнити злочин від неприступного діяння, а й відмежувати один склад злочину від іншого. Значення конкретного складу злочину полягає в наступному:

- по-перше, конкретний склад злочину являє собою законодавчу основу для кримінально-правової оцінки вчиненого;

- по-друге, забезпечує точну кваліфікацію злочину, дозволяючи шляхом порівняння його ознак з фактичними обставинами скоєного здійснювати вибір кримінально-правової норми, тим самим підвищуючи ефективність процесу кваліфікації злочину;

- по-третє, конкретний склад злочину є передумовою дотримання принципів законності і справедливості при застосуванні кримінально-правових норм.

Об'єктом злочину визнаються ті блага, яким в результаті злочинного посягання завдається шкода, і які знаходяться під охороною кримінального закону. Зокрема це суспільні відносини, перераховані в статті 1 КК України, «охорона прав і свобод людини і громадянина ...».

Аналізуючи об'єкт злочину як суспільні відносини, що виникають з приводу здійснення евтаназії, необхідно враховувати, що суспільні відносини завжди являють собою цілісну систему. І, як будь-яка цілісна система, суспільні відносини з приводу здійснення евтаназії являє собою сукупність елементів, тобто структуру: суб'єкти суспільних відносин, зміст суспільних відносин і юридичний факт (в даному випадку розглядається кримінально-правовий аспект).

Так, серед суб'єктів суспільних відносин в питаннях застосування евтаназії є: невиліковно хворий, медичний працівник і інші особи. Невиліковно хворий – це особа, що виражає прохання про евтаназію, та знаходиться у так званій у вертикальній площині суспільних відносин. Це обумовлено тим, що він, маючи особистий юридичний статус, діє згідно з особистими інтересами, фактично незалежно від інтересів інших членів суспільства.

Суспільні відносини з приводу акту евтаназії неможливі в разі відсутності однієї з площин взаємодії. Якщо буде відсутня горизонтальна площина, то власне нікого і не позбавляють життя, тобто суспільні відносини не існують як такі. Якщо буде відсутня вертикальна площина, то суспільні відносини матимуть місце, але не з приводу евтаназії. Отже, посягання на об'єкт складу евтаназії буде мати місце тільки в тому випадку, коли є взаємодія суб'єктів суспільних відносин та яка здійснюється у вертикальній і горизонтальній площинах.

Говорячи про активну евтаназію, що проявляється формі так званого «вбивства з милосердя», то дії винного у даному злочині є умисними, а так при наявності усіх інших ознак складу злочину, вчинений злочин потрібно кваліфікувати у залежності від обставин по справі за ч.1 чи ч.2 ст. 155 КК України.

Коли ми говоримо про «самогубство, що здійснюється за допомогою медичного працівника», то у даних випадках дана особа являється пособником у вчиненні самогубства та це не являється злочином відповідно до чинного кримінального законодавства. У тому разі коли відбувається підмовлення хворої особи до вчинення самогубства, то варто кваліфікувати дані дії суб'єкта як умисне вбивство.

Говорячи про «пасивну евтаназію» то потрібно звертатись ще й до юридичної літератури де висловлено думки про те, що є можливість кваліфікації бездіяльності винної особи, як ненадання допомоги хворому, в Україні дані норми закріплені у ст.136 та ст.139 КК України. При кваліфікації «пасивної евтаназії» у формі бездіяльності за ст.136 чи ст.139 КК України виникають труднощі. Адже, наприклад законодавець застосовує такі поняття у ст. 136 «завідомо» та у ст.139 «завідомо відомо». І як наслідок, відбувається неузгодженість двох понять у статтях

розділу 5 Загальної частини КК України «Вина та її форми», адже там не передбачено такого роду виник. Очевидним є те, що немає ніяких підстав до оспорування методологічного значення даних стастей. Наслідок неузгодженості даних понять, є і різне розуміння даних визначень теорією кримінального права. Наприклад, є вчені, що вважають, що ст.139 КК України поняття «завідомо відомо» потрібно розуміти як вчинення з прямим умислом бездіяльності. А М.І. Харонюк[4, с. 246] висловлюється стосовно ч.3 ст.136 КК України, та вважає, що здійснюється бездіяльності з прямим умислом, а ставлення до наслідків вчиненої бездіяльності проявляється необережною формою вини. Якщо говоримо про норми ст. 136 КК України, то ту вчинення бездіяльності є умисним, а ставлення проявляється у необережності, та відповідно у ст. 139 КК України бездіяльність є умисною, – саме так вважає П.П. Андрушко[6, с.151]). Загалом є багато підходів до визначення даних понять у кримінально правовій літературі.

Не зважаючи на це, у правозастосовців не виникає підстав при кваліфікації бездіяльності визначеного суб'єкта «пасивної евтаназії» як ненадання допомоги за ст. 136 чи ст.139 КК України. Адже як, ми зазначали вище евтаназія – є умисним діянням чи бездіяльністю, а отже при її здійсненні особою усвідомлюється суспільно небезпечний характер діяння, яке ним вчиняється, передбачаючи настання смерті хворого, який виступає потерпілим, та свідомо бажає чи прискає про її настання. І як наслідок, у такому випадку необережне суб'єктивне ставлення виключається. Звідси виходить, що умисне ненадання, що проявляється у злочинній бездіяльності, медичного працівника/іншого суб'єкта, медичної допомоги хворій особі (пасивна евтаназія), що має на меті заподіяння смерті, як за проханням особи, так і за її згодою чи навіть без згоди, адже головне це те, до якого наслідку привели дії чи бездіяльність, потрібно кваліфікувати як умисне вбивство за ч.1 ст.115 КК України.

Якщо ж пацієнт, не досяг 15 років, а також особа, що визнана недієздатною, в встановленому законодавством порядку, то тоді медичне втручання здійснюється виключно за згодою законних представників. У таких випадках, коли пацієнт помирає, то настання смерті відбувається без волі лікаря, іншими слова його вина відсутня, а отже і відсутній як такий склад злочину, як підстава притягнення лікаря до відповідальності.

Отже, варто враховувати специфіку службових функцій як медичних працівника, так і фармацевтичних працівників, на яких покладаються особливі обов'язки, серед основних — турбота про життя та здоров'я людини, що відповідно до ст. 3 Конституції України є в числі найвищих соціальних цінностей в Україні, тому цілком правильним є передбачення в ч. 2 ст. 115 КК України відповідальність за вчинення умисного вбивства медичним або фармацевтичним працівником при виконанні своїх службових обов'язків. Крім цього вважаємо, у ст. 119 КК України необхідно передбачити такий особливо кваліфікований вид вбивства через необережність — вбивство через необережність, вчинене медичним або фармацевтичним працівником при виконанні ним

своїх службових обов'язків. Є надія, що внесення зазначених вище доповнень до чинного КК України сприятиме посиленню захисту права людини на життя в Україні.

Список використаної літератури:

1. Івашкевич Г.А. Преступление без наказания. — Львов: Край, 1995;
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26
4. Кримінально-процесуальне законодавство України [Текст] / авторитетно упоряд. М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – К.: А.С.К., 1998. – 478 с
5. Мельников Д., Черная Л. Тайны гестапо. Империя смерти. -М.: Вече, 2000. -480 с
6. Об'єкти кримінально-правової кваліфікації: поняття, види / П. П. Андрушко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – Число 1. – С. 150-157
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України № 2801-XII від 19 листопада 1992 р. // ВВР України, 1993, № 4.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // ВВР України, 2003, №№ 40-44

Ключові слова: життя, людина, законодавство, милосердя, евтаназія.

Ключевые слова: жизнь, человек, законодательство, милосердие, эвтаназия.

Key words: life, people, legislation, mercy, euthanasia.

ХІМЧЕНКО СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

АРІАПУР ЛЕЙЛА АББАСІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка 3 курсу факультету адвокатури*

ЩОДО ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Конституцією України, прийнятою Верховною Радою 28 червня 1996 року, передбачається захист прав і свобод кожного громадянина та проголошується, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Забезпечення дотримання зазначених прав гарантується нормами Кримінального кодексу України (КК України), які встановлюють відповідальність за посягання на свободу та недоторканість особи, зокрема,